

Delavnica o pravičnosti

✉ Špela Čekada Zorn, Andreja Dobnikar

“Steza pravičnih je kakor svit zore, ki se vedno bolj sveti do polnega dne. Pot krivičnih pa je kakor tema, nič ne vedo, ob kaj se bodo spotaknili.”
Sveto pismo, Pregovori 4,18.19

V šoli se srečujejo učenci, učitelji in starši. Za ustvarjanje pozitivnega ozračja je nadvse pomembno, da njihovi medsebojni odnosi temeljijo na spoštovanju in razumevanju, kar pa je mogoče le ob dejstvu, da imajo vse tri skupine visoka etična načela; tako je možnost, da bodo ravnanje drugega dojemali kot krivično in nepošteno, manjša.

Eno od temeljnih načel svetovnega etosa je: “Ravnaj pravično in pošteno! Ne kradi!” Vsak posameznik mora ravnati neoporečno, iskreno in pošteno. Nihče nima pravice odtujiti sočlovekove lastnine. Vsak posameznik naj se trudi, da bodo vsem ljudem zagotovljeni dostojanstvo, svoboda, varnost, pravičnost in enake možnosti v izobraževanju. Gospodarska in politična moč naj služita gospodarski pravičnosti in socialnemu redu. O tem bo govorila ta delavnica.

Osnovni čut za pravično in druga etična načela bi moral otrok dobiti od staršev, ki so mu s svojim ravnanjem največji zgled v zgodnjem otroštvu, od vstopa v vrtec oziroma šolo pa je za pozitiven otrokov razvoj poleg staršev ključna tudi vloga vzgojiteljev in učiteljev. Z njimi je otrok dnevno v stiku

in v medsebojni komunikaciji, preko tega pa v stiku z vrednotami.

Človek velikokrat podvomi, da je nekaj neprijetnega, kar se mu je zgodilo, res pravično. V šoli se učitelji vsakodnevno srečujemo z očitki učencev, ki so prepričani, da so po krivici dobili slabo oceno. Svoje znanje namreč pogosto ocenijo veliko bolje, kot ga je ocenil učitelj, velikokrat se jim celo zdi, da je njihov sošolec za enako znanje dobil višjo oceno. Učenci se počutijo slabo, ker so prepričani, da se jim je zgodila krivica. Podobno je tudi pri različnih neljubih dogodkih, ko pride do prepira ali fizičnega obračunavanja in morajo za posledice le-tega odgovarjati. Takrat se sproži njihov obrambni mehanizem, ki jih prepričuje, da je okolica do njih krivična. Občutljivi so tudi, če je v njihovem oddelku učenec s posebnimi potrebami ali učenec priseljenec z individualiziranim programom, pri katerem učitelji ocenjujemo napredek, ostali učenci pa drugačnega načina ocenjevanja ne morejo ali pa nočejo razumeti. Dogaja se tudi obratno; učenci prisejenci velikokrat občutijo nelagodje in krivico, saj učitelji včasih od njih pričakujejo preveč in nehote pozabijo, da ti učenci nimajo enakega predznanja kot slovenski učenci. Nemalokrat imajo zaradi neznanja jezika ali kulturnih razlik tudi težave s socializacijo. Za primer lahko vzamemo določen praznik, ki ga ti učenci ne poznajo, ker ga ‘doma’ niso praznovali, zato se ne morejo vključiti v pogovor o njem, poleg tega pa novega znanja tudi ne morejo ozavestiti. Podobnih primerov, s katerimi se v šoli srečujemo vsakodnevno, je veliko.

Ključno je torej, da je učitelj senzibilen do rasnih, kulturnih, verskih, etničnih, jezikovnih in drugih razlik ali kakršnih koli drugih značilnosti

učenca ter strpen do drugačnosti, saj je vsak učenec z vsemi posebnostmi osebnost zase. Hkrati mora učitelj v duhu pravičnosti vsem učencem zagotavljati čim bolj enake možnosti in priložnosti.

Milharčič Hladnik (2012) o pravičnosti piše: “Že od antike dalje razumemo pravičnost na eni strani kot vrlino posameznika – to je individualna pravičnost, in na drugi strani kot vrlino družbe – to je socialna pravičnost. Prav tako ima že od antike dalje pravičnost dva pomena: pomeni vsako ravnanje v skladu z zakoni, pa tudi enakost. V precepu teh dveh pomenov nastopi pravičnost kot korektiv. Uporabljamo jo zato, da lahko zakone, ki so v nasprotju z enakostjo, prav z argumenti pravičnosti spremenimo.”

Pomembno je, da ločimo pravičnost od dobroteljnosti oziroma usmiljenosti. Tudi v šolskem prostoru. Učenci imajo zelo izostren čut za pravičnost in to vrednoto pričakujejo tudi od učiteljev. Kaj pa je pravičnost in kdo je pravičen? Vsekakor je pravičnost povezana z našimi dejanji, ne glede na področje našega delovanja. Prvotni etimološki pomen besede *pravičnost* je: “delati, kar je prav”. Pravičnost razumemo v dveh pomenih: kot skladnost z etičnim in pravnim zakonom in kot enakost ali sorazmernost. Pravičnost je tudi nasprotje sebičnosti, zato se vedno nanaša na človekovo ravnanje v družbi. Delati prav pomeni tudi delati dobro, a ne zgolj zase, temveč tudi za dobro drugih.

In kaj je kraja? *Kraja* pomeni jemanje česa s prisvojitvenim namenom, na skrivaj in brez dovoljenja in vednosti lastnika. Ni vsako nepravilno dejanje kraja, se pa v današnjem svetu vsakodnevno sliši, kako so si določeni ljudje nepravilno, s krajo prilastili premoženje, a bodo morali za to odgovarjati,

saj je v pravični družbi dobro nagrajeno, zlo pa kaznovano.

Je šola otrokom lahko zgled, da je vredno biti pravičen in pošten tudi v družbi, ki na ti dve vrednoti, se zdi, včasih pozablja? Morala bi biti oziroma učitelji bi morali biti pozitiven zgled z dejanji in s tako organiziranim poukom, v katerem bi vrednote še posebej prišle do izraza, do negativnih pojavov v družbi pa bi se učenci lahko kritično opredelili in jih obsodili. Kaj nam torej ponuja tokratna delavnica?

Delavnica o pravičnosti in poštenosti Cilji

Šola si prizadeva, da pri učencih okrepi vrednote pravičnosti in poštenosti, ki so jim bile privzgojene v družini. Učenci prepoznajo ter obsodijo krajo in nepravično ravnanje posameznikov in družbe. Vedo, da ima vsak posameznik v družbi določeno odgovornost in da se od njega pričakuje, da bo pravičen, nesebičen, sočuten. Obsodijo pohlep kot zaviralca dobrih medosebnih odnosov. Kritični so do dogajanja v sodobni družbi.

1. del delavnice

Predviden čas izvedbe: 2 šolski uri

Učni pripomočki: delovni listi s povzetkom zgodbe, list papirja, flomastri, glasovalni lističi

Potek dela: Učitelj vodi razgovor o tem, kaj učencem pomenita vrednoti *pravičnost* in *poštenost* in koliko je po njihovem mnenju pomembno, da imajo ljudje o nas pozitivno mnenje, da smo 'na dobrem glasu'. Sošolci in prijatelji nas namreč zelo hitro opredelijo za poštenega ali nepoštenega človeka. In ko enkrat dobimo to 'nalepko', se je ne znebimo hitro.

V nadaljevanju učitelj učencem prebere zgodbo (delovni list 1) ali uporabi drugo ustrezno besedilo. Učenci izrazijo svoje občutke. Sledi pogovor z aktualizacijo. Ob tem jih učitelj spomni na že obravnavano *zlato pravilo*: "Česar nočeš, da bi drugi tebi storil, tega tudi ti ne stori drugemu." Sledi delo po skupinah, v katerih so trije učenci. Razdelijo si vloge, prebrano zgodbo dramatizirajo,

Marko Pavliha, Borut Ošljaj (ured.)

Svetovni etos: globalno in lokalno

Ljubljana: Partner graf, 2013
241 strani, cena: 15,00 EUR
(+ poštnina 1,30 EUR)

V knjigi so objavljeni prispevki s posveta o svetovnem etosu, ki je bil aprila 2013 v Cankarjevem domu v Ljubljani. Tam so se združili vrhunski strokovnjaki različnih smeri in prepričanj ter se posvetili temeljnim moralnim dilemam sodobnega časa. Vsak od 16-ih prispevkov na svoj način sledi in utemeljuje osnovno idejo svetovnega etosa.

Informacije in naročila: DKPS, Ul. Janeza Pavla II. 13, 1000 Ljubljana; revija.vzgoja@rkc.si, www.revija-vzgoja.si

nato pa povedo, kako so se počutili v svoji vlogi. Potem vzamejo liste in flomastre; vsak učenec napiše svoje mnenje o učiteljevem ravnanju. Preberejo vse predlagane rešitve in jih oštevilčijo. Sledi anonimno glasovanje s pomočjo lističev. Od vseh predlaganih rešitev izberejo 3, ki so dobile največ točk – vsak učenec lahko izbere le eno rešitev.

Kot primer kraje lahko učitelj navede tudi odlomek iz Bevkove povesti *Tatič* (delovni list 2). Učencem na kratko predstavi besedilo, v katerem je prvoosebni pripovedovalec štirinajstletni deček, ki ga oče iz vasi pripelje za vajenca k trgovcu v mesto. To delo opravlja skupaj z dečkom Josijem, ki pa iz trgovčeve blagajne večkrat izmakne denar in ga nato porabi zase. Nekoč trgovec dečkoma obljubi, da jima bo dal denar za cirkus, ki je prišel v mesto, a obljubo prelomi. Ko je cirkus ponovno v mestu, je dečkova želja še večja in zdi se mu krivično, ker si cirkusa zaradi trgovčeve skopušnosti in brezsrčnosti ne more privoščiti ... Učitelj glasno prebere besedilo na delovnem listu 2.

Učenci se vživijo v glavno književno osebo in izrazijo svoje občutke ob kraji. Učitelj jim v nadaljevanju pove, da je fant krajo denarja še večkrat ponovil, ob vsakem nadaljnjem dejanju pa je bil občutek slabe vesti manjši. Učencem pojasni, da pomanjkljivo zavedanje krivice označuje ravnanje mnogih ljudi, česar pa družba ne sme nikoli tolerirati.

Naslednja ura je namenjena prepoznavanju napuha in razmisleku o tem, kaj povzroča domišljavost v medosebnih odnosih.

Učitelj razloži, da ljudje, ki jih vodi pohlep, v resnici hrepenijo po varnosti. Imetje namreč obljublja varnost. Tragično pa je, da pohlepni ljudje te 'varnosti' ne morejo uživati, tudi če so premožni. Ne najdejo tega, kar pravzaprav iščejo ... Pridobljene dobrine jih ne pomirijo in zadovoljijo, ampak si jih želijo vedno več. Beseda *pohlep* nakazuje, da gre za strast. Posameznik, ki ga vodi pohlep, izgubi občutek za druge, zato je vedno bolj osamljen in nesrečen.

V nadaljevanju je naveden primer živalske zgodbe (delovni list 3). Večera, ki je dosegla pomemben položaj v družbi, piše pismo živalim iz svojega gozda. Učenci v besedilu prepoznajo tiste besede ali besedne zveze, ki izražajo veveričin napuh. Vsak učenec se poistoveti z eno gozdno živaljo in veverici napiše pismo, v katerem izrazi svoje ogorčenje nad njenim domišljavim obnašanjem. V njem ji skuša pojasniti, da se kljub njenemu visokemu položaju v družbi ne sme obnašati, kot da je več vredna od drugih.

2. del delavnice

Predviden čas izvedbe: 2 šolski uri

Učni pripomočki: delovni listi s časopisnimi članki in fotografijami (ali

videoposnetek), list papirja, flomastri, glasovalni lističi

Potek dela: Učitelj se z učenci pogovarja o *poblepu, kraji in korupciji* v slovenskem prostoru. Pri tem razvija njihov kritični odnos do takih dejanj. Že kakšen teden pred izvajanjem delavnice jim da nalogo, da iz dnevnik časopisov izrežejo članke, ki govorijo o nepoštenem ravnanju in kraji dobrin. Učenci na začetku ure preberejo naslove časopisnih prispevkov, ki so jih prinesli, en prispevek pa bolj natančno predstavijo (tisti, ki to želijo). Do negativnih dejanj, ki so opisana v prispevkih, se opredelijo in povedo, kako bi oni ukrepali. Razmišljajo o tem, kaj človeka pripelje do nepoštenega ravnanja, kakšne so lahko širše posledice v družbi in kako preprečiti oz. kaznovati tako ravnanje.

Tudi učitelj jim prebere priložen časopisni članek (delovni list 4) ali uporabi drugo ustrezno gradivo (lahko videoposnetek). Učenci se kritično opredelijo do prispevka. Pri tem je zelo pomembna tudi vloga učitelja, ki vodi pogovor. Naslednjo šolsko uro se učenci vživijo v vlogo televizijskega novinarja in s pomočjo zbranih

časopisnih člankov pripravijo kratek prispevek o korupciji v slovenskem prostoru. Nastopajo pred sošolci.

Učitelj učence seznanja z dejstvom, da ni podjetniške kulture brez osebnostne kulture, kajti podjetje v prvi vrsti sestavljajo ljudje, zato je kultura podjetja odsev osebnostne kulture zaposlenih. Žal pa je dandanes koruptivno, nepošteno ravnanje osebna oznaka mnogih ljudi na pomembnih položajih. Brez dvoma je danes ekonomija področje, ki najbolj zanemara pravičnost. Ekonomska pravičnost pomeni, da ima vsakdo dostop do temeljnih dobrin, kar mu omogoča preživetje in spodobno življenje.

Ob tem si lahko postavimo vprašanje: Ali so lahko podjetja, trgovine, bolnišnice in druge ekonomske ustanove pravične? Lahko, če ravnajo pravično in v dobro vseh. Na poti do zelenega cilja pa mora 'svoj lonček' pridati tudi šola s svojo vzgojno vlogo in nalogo. ■

Viri in literatura

Bevk, France (1995): *Tatič*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.

Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2013): Vzgoja za etične vrednote. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 58, str. 31–32.

Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2013): Delavnica o zlatem pravilu. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 59, str. 25–28.

Čekada Zorn, Špela; Dobnikar, Andreja (2013): Delavnica o nasilju in spoštovanju življenja. V: *Vzgoja*, letnik XV, št. 60, str. 25–28.

Košak, Alenka (2010): *Enakost in pravičnost v izobraževanju otrok v osnovni šoli*. Pridobljeno 25. 1. 2013:

<http://www.solazaravnatelj.si/ISBN/978-961-6637-26-8/011-019.pdf>

Kralj, Rok (2010): *Pravičnost, ne dobrodelnost*. Pridobljeno 25. 1. 2013: <http://delitev.blogspot.com/2010/04/pravicnost-ne-dobrodelnost.html>

Križman, Silva (2013): *Darila dobaviteljev na račune zdravnikov v tujini*. Pridobljeno 25. 1. 2013:

<http://www.primorske.si/Kronika/Darila-dobaviteljev-na-racune-zdravnikov-v-tujini.aspx>;

Milharčič Hladnik, Mirjam (2012): *Pravičnost in enakost*. Pridobljeno 25. 1. 2013: <http://www.forumtomizza.com/hr/tekstovi-sudionika/140-mirjam-milharcic-hladnik>

Pavliha, Marko (2006): Basen o veverici ali lastna hvala se pod mizo vala. V: Pavliha, Marko (2007): *Pravnik na poti – komu ali kam?* Ljubljana: Založba Uradni list Republike Slovenije, str. 127–129.

Pavliha, Marko; Ošljaj Borut (ured.) (2013): *Svetovni etos globalno in lokalno*. Grosuplje: Partner graf.

Schlenzog, Stephan; Lange, Walter (ured.) (2009): *Weltethos in der Schule. Tübingen: Stiftung, WE*.

Delovni list 1

Maja in DVD

Učenka Maja si od učitelja izposodi DVD, ki so ga uporabili pri pouku. Učitelj pozabi, da je Maji posodil DVD, in ga išče v svoji omari. Učenci, ga vprašajo, kaj išče ... Učitelj jim pove in išče naprej. Ker DVD-ja ne najde, iskanje opusti. Po končanem pouku pride k njemu Matjaž in mu pove, da je DVD posodil Maji. Učitelj se mu zahvali in po pouku žalosten obsedi v učilnici. Ne more verjeti, da mu Maja, ki jo je imel za najbolj prijazno in pravično učenko, ni vrnila DVD-ja. Še bolj ga prizadene dejstvo, da mu med iskanjem ni povedala, da ima njegov DVD. Naslednji dan pokliče Majo k sebi in ji pove, da se je spomnil, da ji je posodil DVD. Maja zajoka in mu v solzah pove, da sta ji DVD ukradla sošolca ...

Delovni list 2

Odlomek: Tatič

O bšla me je neka misel, ob kateri sem se tresel kot v mrzlici. Pa se mi je zopet vrnila. In znova. Treba bi bilo samo odpreti predal in vzeti tistih petnajst krajcarjev ... Nič več, samo toliko, v vsem letu nič več, v vsem življenju nič več ... Takrat ni bilo razen mene nikogar v prodajalni ... Desetico iz leve skodelice ... petico iz desne ... tiho ... /.../

Tatič!

Bilo mi je, kakor da nekdo stoji za menoj in mi neprestano sika na uho: tatič! Naj sem v mislih še tako opravičeval svoje dejanje, sem na koncu koncev dognal samo eno: tatič! Saj te besede nisem spregovoril niti v mislih, toda neki občutek, ki se mi je venomer vračal, mi je ponavljal: tatič! Vse zaradi petnajstih krajcarjev. Vrgel bi jih bil skozi okno, jih treščil ob tla in jih poteptal, a bi vseeno vrtalo v meni: tatič! Tatič! Tatič! Opravičeval sem se vedno znova. Nekdo, ki je bil v meni, pa mi je govoril: vem, vem, vem, vse to vem ... a kljub temu ne bi smel, ne bi smel. Pred seboj sem videl mater in očeta, ki sta me silila: "Povej!" Vem, mati bi mi bila s krvavečim srcem dala tisti denar, ako bi ga jaz več ne imel, da bi ga položil nazaj v predal. Mati je bila daleč ... Tisti strašni občutek pa mi je venomer ponavljal: tatič!

(odlomek iz: France Bevk: *Tatič*)

Delovni list 3

Veveričino pismo

Drage živali! Pišem vam zelo počasi, ker vem, da ne znate hitro brati, kaj šele razumeti mojih velikih umotvorov. Sporočam vam, da ste lahko silno ponosne name, saj vam je uspelo tisto, kar se bo morda ponovilo čez tisoč in eno leto, namreč vaš, torej naš gozd je končno dobil vrhunsko pozicijo na svetovni ravni. Biti generalna veverica ni od muh niti od sršenov: gre za najvišjo strokovno funkcijo, na katero pašniki, travniki, gozdovi, mlake, morja in reke imenujejo največje in najbolj ugledne strokovnjake, ki so se uveljavili ne le v domači naravi, ampak širše, na hektarski oziroma megaplaninski in galaktični ravni. To so primerki z najvišjimi kvalifikacijami in izkušnjami, praviloma vsi z živalsko izvrstnimi doktorati znanosti.

Skratka, spoštovane živali, vesela sem, da ste sledile maksimumu in se pravilno odločile ter na tako izje-

mno pomembno, vrhunsko in najvišje mesto imenovali mene, vašo veverico. Kljub bornemu znanju vam je uspelo zadeti žeblico na glavico, a v prihodnosti morate in ste dolžne do največje možne mere zaostri izbirne pogoje, ki so premalo strogi. Sprašujete zakaj? Zato, da me ne bodo nepomembneži spraševali in nenehno nadlegovali, ali je za funkcijo generalne veverice potrebna le diploma in nekajletna starost, da o podobnih neumnostih ne tratim besed! Se ve, da potrebuje kandidat bistveno več, saj je takšen svetniški sij podarjen le redkim izbrancem, med katerimi sem seveda jaz. To je sicer moje osebno stališče, a imam nedvomno prav, bodite prepričani!

Bodi dovolj za danes, kajpak pa se še oglasim, da me ne pozabite, preproste duše.

Z odličnimi pozdravi,
Veverica

(Po: Pavliha, 2006)

Delovni list 4

Petek, 20. december 2013
Darila dobaviteljev na račune zdravnikov v tujini

Zneski, ki so jih od dobaviteljev medicinske opreme in pripomočkov na račune v tujini dobivali posamezni zdravniki, naj bi se gibali od deset do več kot 100.000 evrov.

Valdoltra, Ljubljana – Preiskava Nacionalnega preiskovalnega urada (NPU), s katero so se lotili sistemske korupcije v zdravstvu, je včeraj pripeljala krimi-

naliste tudi v Ortopedsko bolnišnico Valdoltra. V. d. direktorja Radoslav Marčan ni med osumljenimi.

Kriminalisti so včeraj opravljali 58 hišnih preiskav na koprskem, ljubljanskem, celjskem, novomeškem in mariborskem območju. Začasno so pridržali 13 osumljencev, med katerimi so tudi štiri vodje oddelkov v bolnišnicah, dva kirurga in dve vodji lekarn.

“Preiskava v naši hiši poteka danes od 7. ure zjutraj in še ni končana. Kriminaliste zanima podkupovanje,

korupcija, kuverte ... Mislim, da gre za obdobje od leta 2008 do leta 2013. Za zdaj gre za posamezne zdravnike, več bomo lahko povedali, ko bo preiskava končana,” je včeraj na kratko komentiral dogajanje v. d. direktorja Ortopedske bolnišnice Valdoltra Radoslav Marčan.

(Vir: <http://www.primorske.si/Kronika/Darila-dobaviteljev-na-racune-zdravnikov-v-tujini.aspx>)